

דברי תורה

מאת נ"ק מרן אדמו"ר שליט"א
שנאמרו שבת פרשת שלה תשע"ז לפ"ק

בעיר מאנסי

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקפ"ה

דרשת פרקי אבות

שבט יהודה, וביהושע משרת משה, ולא הטילו עליהם משא הפירות, ומכל מקום היה להם להתמצאות עצמם לזרוזי במצוה, לישא כאשר צוה משה והתחזקתם ולקחתם מפרי הארץ (יג-כ). אלא שידעו שכוונת המרגלים להרע, על כן לא נזדרזו. ובזה יש לבאר קצת מה שכתוב בתרגום יונתן, כד חמי משה ענותנותיה קרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טז), כי חשש משה, שמרוב ענותנותיה לא יקבל יהושע כבודם שיכבדוהו שלא לישא במוט, אלא ישא עמהם ויכשל, על כן התפלל י-ה יושיעך ע"כ.

ונראה עוד דאיתא בגמרא (מכות י:) מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים, בדרך שאדם רוצה לילך בה מוליכין אותו. מן התורה דכתיב (במדבר כב-יב) לא תלך עמהם, וכתיב קום לך אתם (שם כב-כ). מן הנביאים דכתיב (ישעיה מח-יז) אני ה' אלקיך מלמדך להועיל מדריכך בדרך תלך. מן הכתובים דכתיב (משלי ג-ד) אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן. עוד אמרו שם, טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך (תהלים כה-ח), אם לחטאים יורה דרך (שנאמר בערי מקלט תכין לך הדרך (דברים יט-ג), מקלט היה כתוב על פרשת דרכים, כדי שיכיר הרוצח ויפנה לשם), קל וחומר לצדיקים (להנצל מהיצר הרע שמתגבר על האדם ומבקש להמיתו) ע"כ.

וביאר במהרש"א מה שאמרו 'מוליכין' שהוא לשון רבים, ולא לשון יחיד כראוי להאמר כלפי הקב"ה, כי מכל מחשבה ודיבור ומעשה האדם, הנה הוא בורא לו מלאך לפי ענינו, אם לטוב אם לרע (ו"ח רות כו). ועל כן אמר

במשנה (אבות ג-ה) רבי נחוניא בן הקנה אומר, כל המקבל עליו עול תורה, מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ. וכל הפורק ממנו עול תורה, נותנין עליו עול מלכות ועול דרך ארץ ע"כ. ונראה לשלב הדברים לפרשתנו, שאמר הכתוב וישלח אותם משה ממדבר פארן על פי ה', כולם אנשים ראשי בני ישראל המה (יג-ג). וברש"י כל אנשים שבמקרא לשון חשיבות, ואותה שעה כשרים היו ע"כ. ולהלן כתיב וילכו ויבואו אל משה וגו' (יג-כו). וברש"י מהו וילכו, להקיש הליכתן לביאתן, מדה ביאתן בעצה רעה, אף הליכתן בעצה רעה (סוטה לה). ע"כ. ולכאורה נראים הדברים כסותרים זה את זה.

גם להבין כיצד יתכן שכל המרגלים רואים לפנייהם ארץ אוכלת יושביה (יג-לב), בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים, ואילו יהושע וכלב רואים טובה הארץ מאד מאד. הרי כולם רואים יחד את אותם הדברים, ואיך יתכן ביניהם דיעות כה מנוגדות זה לזה.

ובגמרא (סוטה לד.) וישאודו במוט בשנים (יג-כג), הא כיצד שמונה נשאו אשכול, אחד נשא רמון, ואחד נשא תאנה, יהושע וכלב לא נשאו כלום. אי בעית אימא משום דחשיבי, ואי בעית אימא שלא היו באותה עצה [להביא אשכול משונה כזה, שהמרגלים לרעה נתכוונו, לומר כשם שפירותיה משונים כך יושביה משונים וגבורים וגבוהים] ע"כ.

ובחתם סופר (סו.) כתב לבאר דשני הטעמים עולים בקנה אחד, כי המרגלים מעצמם נהגו כבוד בכלב נשיא

וכמו כן היה אצל יהושע וכלב, הם לא רצו להיות להם חלק בהבאת הפירות, כי ידוע שהמרגלים לרעה מתכוונים. ומצד השני לא גילה כלב דעתו האמיתית כמבואר ברש"י (יגל, יד-כד), שהטעה את המרגלים שהוא עמהם בעצה ע"ש. אך כיון שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, נתנו מן השמים בלבם של המרגלים שלא יטילו עליהם משא הפירות משום דחשיבי.

וזה מוסר השכל שהעתידות של האדם הכל תלוי לפי שאיפתו. ולדוגמא בבחרותו כשיושב באהלה של תורה, כאשר מחליט שרוצה להצליח ולהתגדל בתורה, ויעשה כל מה שבידו להגיע לידי כך, ינצל כל זמנו ללמוד ולחזור על לימודו, אז הוא בורא בכל מחשבה טובה או דיבור, מלאכים שהם מסייעים לו ומוליכים אותו לשלימותו. וכמו כן אברך היושב בכולל ופרנסתו נעשה מצומצמת, יש לו לידע כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ואם יחליט להשאר באהלה של תורה, אז יסייעו לו מן השמים להגיע לשאיפתו. וכמו כן העוסק במשא ומתן, אם התחלת יומו היא במחשבה טובה, שיצליח להיות שמור מנסיונות הזמן בחוץ, אז המלאכים שנבראו ממחשבה זו, מלויים אותו, ומוליכים אותו בדרך שרוצה לילך, והם מסלקים מלפניו המכשולות.

ובמפרשים פירשו המתחיל במצוה אומרים לו גמור (במדבר כב-ד), כי מהמחשבה טובה של התחלת המצוה נברא מלאך, ואינו נשלם אלא עם גמורו. ועל כן המלאך ההוא אומר לו גמור. ובתפארת שלמה (ריש מגילת רות) הביא מתלמידי האר"י ז"ל, כי תדור נדר לה' אלקיך לא תאחר לשלמו כי דרוש ידרשנו ה' מעמך (דברים כג-כב), כי מיד שאדם נודר לצדקה מיד נתהוה מלאך להבראות, ואינו נגמר עד שמקיים האדם נדרו, ולכך המלאך הזה יש לו צער גדול מזה, וזהו לא תאחר לשלמו, היינו להשלים המלאך ע"ש.

והרה"ק רבי מיכל מזלאטשוב זי"ע פירש הכתוב, ליצר משפחת היצרי, לשלם משפחת השלמי (במדבר כו-ט), שאם רוצה אדם לסור אחר היצר, ללכת בדרכי לבו, אז יוליכו אותו עם משפחת היצרי. ואם רוצה לקנות שלימות, להיות שלם עם קונו ושלם במעשיו, אז מוליכין אותו להמצא עם משפחת השלמי ע"כ.

בדרך שאדם רוצה לילך, שהרשות בידי האדם ממנו יתברך, שהכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, אבל כפי רצונו ודעתו של אדם מוליכין אותו אותן המלאכים הנבראים מאותו רצון ומחשבה אשר בו ע"ש.

ומצינו כיוצא בו בתוס' (שבת פז: ד"ה ואתה) במה שאמרו שם שפירש משה מן האשה מדעתו, והסכים הקב"ה על ידו. והקשו דאם כן איך התרעמו אהרן ומרים עליו (במדבר יב-א). ותירצו לפי שאילו לא פירש מדעתו, לא היה הקב"ה מסכים, דבדרך שאדם הולך בה מוליכין אותו, שהרי לאהרן ולמרים לא אמר לפרוש, אף על גב שגם עמהם היה מדבר ע"כ.

וכמו כן מצינו במשה במעשה דקרח שאמר, בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את כל המעשים האלה כי לא מלבי (במדבר טז-כח). ופירש באור החיים הק', אולי כי צד החדש היה על זה הדרך, כי לצד שמצא משה חן בעיני ה', כשהיה משה חפץ לתת גדולה לאחד מקרוביו, כגון הכהונה לאהרן, והנשיאות לאליצפן, וכדומה, היה עושה ונמלך בה', והיה ה' מסכים על ידו. או היה חפץ וחושק בלבו לתת לאחיו וכדומה, וה' נתן לו תאות לבו, אבל לא לצד שיש עיכוב בדבר כי הוא זה הראוי לכהונה. לזה אמר בזאת תדעון כי ה' שלחני לעשות את וגו', לא שהייתי עושה והוא מסכים על ידי למה שהייתי חפץ בדעתי. וכנגד חשש הב' שהיה חושק בלבו על הדבר, אמר כי לא מלבי, פירוש לא הייתי אני חפץ בדבר זה וה' מסכים על מה שבלבי ע"כ.

ובספה"ק דגל מחנה אפרים (פ' בלק) כתוב סיפור ממך הבעל שם טוב זי"ע, שפעם אחת הלך למקוה בין ישמעאלים, ובחזרתו מן המקוה ירא שלא יגע בו ישמעאל, ושמע שני ישמעאלים מדברים זה עם זה אחד לחבירו, שמור עצמך שלא תגע ביהודי הטמא הזה חלילה ע"כ. וזהו גם כן על דרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, וסיבבו מן השמים שמעצמו לא ירצה לנגוע בו. - ועל דרך זה יסופר מצדיק אחד, שאחר שבירר שכניסת האושפיוזין להסוכה הוא לפי הזקנה, ויוסף קודם למשה, אמר שראה באמת שיוסף נכנס תחלה. והשיב לו חבירו, שזהו רק משום דכיון שלדעתו כן הוא מהנכון, על כן הזמינו לו כן מן השמים.

ורשעים הללו ראו ולא לקחו מוסר ע"כ. ומקורו במדרש תנחומא (ה), זהו שאמר הכתוב לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות עיניהם מהשכל לבותם (ישעיה מד-יח), מדה ראה לומר אחר מעשה מרים שלח לך אנשים, אלא שהיה צפוי לפני הקב"ה שיהיו באין ואומרים לשון הרע על הארץ, אמר הקב"ה לא יהיה להם פתחון פה לומר לא היינו יודעים עונש של לשון הרע מה הוא, לפיכך סמך הקב"ה הענין הזה לזה כדי שידעו הכל עונשו של לשון הרע, שאם בקשו לומר לשון הרע יהו מסתכלין מה נעשה במרים, אף על פי כן לא רצו ללמוד, לכך כתב הקב"ה שלוח המרגלים אחר מעשה מרים, הוי לא ידעו ולא יבינו כי טח מראות וגו' ע"כ. והיא פליאה, וכי נאסר לדבר לשון הרע על ארץ דומם, לומר על עיר ומדינה, שאינה טובה ויש לה הרבה חסרונות, ואיך יקחו מוסר ממה שדיברה מרים על משה קדוש ה'.

ג להבין מה שיהושע וכלב אמרו לישראל, אך בה' אל תמרודו, ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם, סר צלם מעליהם, וה' אתנו אל תיראום (יד-ט). ולשון לחמנו הם תמוה מאד, כי בני אדם אינם לחם. ונראה דהנה בתורת משה (ס) כתב להמליץ ולבאר טענת המרגלים, דהנה מצינו ביהושע ששלח גם הוא מרגלים (יהושע ב), ולא הלכו כלל באותה מדינה רק לילה אחת שעכבתם רחב הזונה טמון על הגג. ולכאורה מה הועילו בהליכתם, הלא לא עברו בתוכה לתור אותה. רק באמת דבר גדול הועיל הליכתם, ששמעו מרחב הזונה דכל המדינה נמוגו מפניהם, ולא קמה עוד רוח באיש (שם ב-ט), ועל ידי זה ידעו שרצון הבורא הוא לכבוש את הארץ, ובודאי יכבשו את אויביהם. נוליתר ביאור, כי לרגל הארץ צריכין רק כאשר יש מלחמה גבורים עם גבורים אנשי חיל, אבל אם נמס לבבם ולא קמה עוד רוח באיש, אז בקל לכבוש אותה, ועל דרך שנאמר (ויקרא כו-ל) והבאתי מורך בלבבם, ורדף אותם קול עלה נדף, ונסו מנוסת חרב, ונפלו ואין רודף].

אב"ל כאן אמרו המרגלים, הם רואים שלא נמוג לבבם כלל, אפס כי עז העם, ואלמלי היה עכשיו זמן הגאולה, היה הקב"ה מסבב סיבובים רבים מקדם, שיהיו בתי המדינה כולם חלשים, וחומות מגדליהם היו נפולים לגלים. ומכיון שעז העם, והערים בצורות עד השמים, ודאי לא הגיע עדיין זמן כניסתם לארץ.

וכמו כן היה עם המרגלים, הם כולם ראו רק החסרונות שבארץ, ארץ אוכלת יושביה, בכל מקום שעברנו מצאנום קוברי מתים. ולעומת זה כלב ויהושע רואים כי טובה הארץ מאד מאד, כי באמת מתחלה כולם אנשים היו, חשובים וכשרים, אך אם רואים שהם באו חזרה בעצה רעה, זהו לסימן כי בהליכתן היה כבר טמון עצה רעה, שבדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. וכמאמר העולם האדם רואה את מה שרוצה לראות, ועל כן הזמינו להם לראות מה שיכולים לפרש אחר כך שהיא לרעה. לא כן כלב ויהושע הם התפללו והשתטחו על קברי אבות, וביקשו מה' שלא יכשלו, על כן להם הזמינו לראות רק טובת הארץ. ובדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, על כן זכו להשאר בצדקם.

וזהו שאמר הכתוב, ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו וימלא אחרי (יד-כד). והוא על דרך משל לשנים שנכנסו לבית המדרש, ורואים אולם גדול עם ארגז מלאה ספרים. אחד מהם הוא בן תורה, ומשים מבטו על הספרים שבארגז, ויושב להגות בתורה. והשני עם הארץ, הוא ישים מבטו על צבע הקירות ועל טיב הספסלים וכו' וכו'. וגם אם יביט על הספרים לא ידע לספר מה יש בה. ולעומת זה הבן תורה לא ידע לספר על הקירות ועל הספסלים. כי השקוע בלימודו לא ישים עיניו רק על מה שנוגע ללימודו, עד שלא יראה שאר דברים שמתרמי לפניו, והכל תלוי לפי רוח האדם.

וכמו כן היה בהמרגלים, הם השימו עיניהם על גשמיותו של הארץ, ארץ אוכלת יושביה, בני ענק, פריה משונה וכו'. לא כן כלב, הוא הרגיש עוצם רוחניותו של הארץ, אשר אוריא דארץ ישראל מחכים, הוא השביע נפשו ברוחניותו, ושאר הדברים לא עשו אצלו רושם כלל. וזהו ועבדי כלב עקב היתה רוח אחרת עמו, רוחו ונפשו היתה רוח אחרת מהמרגלים, וימלא אחרי, כל ישותו היתה רק דביקות בה' ותורתו, על כן באמת לא ראה הדברים הקטנטנים שדיברו עליה המרגלים, והם אמרו טובה הארץ מאד מאד, אין טוב אלא תורה, וטובה זו יש בה במדה גדושה.

*

וברש"י (יג-ב) למה נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, לפי שלקתה על עסקי דבה שדיברה באחיה,

גודל מעשה אלקינו, שיש מנהיג לבירה ולא עזב את עולמו. והראה להם ה' ששולט בהמים ובבעלי חיים ובכל עץ צומח וכו' וכו', כדי שיקלטו האמונה בעצמותיהם ולחיות באמונה זו תמיד, עד שנתגלה להם בקריעת ים סוף, שהראו באצבע זה א-לי.

ושוב רצה להראותם בעיני בשר כי פרנסת האדם היא מן השמים, ולא לחכמים לחם ולא לנבונים עושר, ולא כחו ועוצם ידו עושה חיל, על כן הביאם במדבר בארץ לא זרועה, והמטיר להם לחם מן השמים, והמרבה לא העדיף והממעט לא החסיר. וצוה להם לגנוז צנצנת מן למשמרת לדורותיכם (שמות טז-ג), וברש"י כשהיה ירמיה מוכיחם למה אין אתם עוסקים בתורה, והם אומרים נניח מלאכתנו ונעסוק בתורה מהיכן נתפרנס, הוציא להם צנצנת המן, אמר להם, אתם ראו דבר ה' (ירמיה ב-לא), שמעו לא נאמר אלא ראו, בזה נתפרנסו אבותיכם, הרבה שלוחין יש לו למקום להכין מזון ליראיו ע"כ.

ועל דרך זה רצה להראותם, כי כיבוש מלחמה גם כן לא באה מכח ועוצם ידם של אנשי חיל, אלא אפילו גבורים ילידי הענק, עם ערים בצורות בשמים, יכולים ליפול נגד קומץ קטן של חגבים ונמלים כנגדם (רש"י יג-ג). ולכן הוצרכו ישראל לראות מתחלה עוצם גבורתם, ושוב כשיבואו בפועל ללחום עמהם יראו שנמוג לבבם, ואז יכירו כח עוצם ה' וחסדו. ואם היו המרגלים מוצאים אותם מתחלה נמוכי רוח, לא היה ניכר השגחת ה' עליהם. על כן הראם ה' עוצם גבורתם, להכיר הנסים של כניסתם לארץ, והם נכשלו בזה. אבל בימי יהושע שידעו כבר עוצם גבורתם, ראו תיכף שנמוגו לבבם, והכירו חסדי ה'.

וזהו שהסביר להם יהושע, ואתם אל תיראו את עם הארץ, בשמעכם עוצם גבורתם של אנשי השבע אומות, כי ה' רוצה להראות לכם גבורתם כדי שתכירו שכיבוש המלחמה הוא כח ה' ההולך עמנו. ורוצה ה' לחזק את אמונתנו בה' שנראה בעיני בשר גודל עוצמו, כי לחמנו הם, הם דוגמת המן שניתן לנו מה' במדבר, שהוא כדי להכיר עוצם כח ה' שזן ומפרנס כל ברואיו, והכל הוא מידו המלאה והפתוחה, כן רוצה ה' להראות לנו במלחמה, שהכל הוא בידו, ובסופו יכניעם לפנינו.

ולכן אמרו על משה ששינה מרצון הקב"ה, דבתחלת ביאתו בשליחותו אל פרעה, היה על דבר שישלח העם ויחוגו לי במדבר דרך שלשת ימים, לכן סברו העם שכוונת הקב"ה לא היה אלא שילכו במדבר לקבל תורתו, ואחר כך ישובו למצרים, ופרעה לא ישעבד עוד עמהם מחמת מורא המכות הגדולות שלקה בהם, רק משה רצה להגדיל שמו ולעשות עצמו למלך על אומה זו, לכן אמר להם שיסעו מהר חורב עוד למרחוק ולכבוש את ארץ שבעה עממים, ובאמת עדיין לא הגיע זמנו, וכוונת ה' שישובו למצרים להשלים הק"ץ שנים, ובתוך זמן זה יסבב ה' הסיבות שיהיה אחר כך נוח לכבוש עכדה"ק.

ומעתה אתי שפיר, כי דבת בני ישראל לא היה רק על הארץ, ואמרו האמת כי עז העם וכו', אך דיברו רעה על משה, שהוא רוצה לשלוט עליהם, על כן שלא ברשות ה' הוא רוצה להכניסם כעת לארץ. ועל כן שפיר נסמכה פרשת מרגלים לפרשת מרים, שדיברה כנגד משה ונענשה, והרשעים הללו טח עיניהם מראות מללמוד שאין לדבר רע על משה, כי הקב"ה מסכים לדבריו של משה, גם במה שעושה מדעתו, כמו בפרשת מרים.

*

אמנם עדיין צריכין לבאר, הלא טענת המרגלים צודקת, שהרי בימי יהושע לא קמה עוד רוח באיש, וכעת הם רואים שלא נמוג לבבם, ואפס כי עז העם. אך הענין הוא, כי הנה אנו רואים שמעת שהגיע זמן יציאתם של ישראל ממצרים עד בואם אל ארץ נושבת, היתה כל ההנהגה עמהם בנסים חוץ לדרך הטבע. הקב"ה הכה את מצרים בעשר מכות שהיו כולם ללא צורך, כי ה' היה יכול ליתן בלבם לשלוח את ישראל תיכף, ואם לא ירצו, יביא עליהם מיד מכת בכורות, וישלחו אחר כך את ישראל. ואם ה' רצה לפרסם את שמו להמצריים, למה לא עשה כן להראות כחו גם לשאר האומות.

אך הענין הוא, כי הכל נעשה רק עבור ישראל, שהיו עומדים אז מוכנים להיות לעם ה'. ואם כי ישראל הם מאמינים בני מאמינים מימות האבות, מכל מקום אינו דומה ראייה לשמיעה, ורצה ה' שיראו ישראל בעיני בשר

ממנו הטירדות של עול מלכות ודרך ארץ, שיכולים להטרידו מהתעלותו בתורה. ולעומת זה הפורק מעצמו עול תורה, גם כן נבראים מקטריגים שמוליכין אותו כפי רצונו, והבא לטמא פותחין לו, וממציאין לו עול מלכות ועול דרך ארץ, שיצטרך לפרוק מעצמו עול תורה. והמשכיל יכיר שהכל תלוי ברצונו האמיתית, כי לפי שאיפתו כן יזמינו לו מלמעלה, וכמו שהוכיח אותם ירמיה בימיו, כמה דרכים יש להבורא להמציא הכל לברואיו.

סעודה שלישית

עוד אמרו (שם) אמר רבי אלעזר מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתברו לוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל [חרות משמע חקוק ואינו נמחק לעולם, על ידי הלוחות היתה תורה חקוקה לישראל מהשתכח מהן עולמית] ע"כ. והנה מצינו בכיבוש הארץ שאמר הכתוב (יהושע טו-יז) ויאמר כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה ונתתי לו את עכסה בתי לאשה, וילכדה עתניאל בן קנז וגו'. ודרשו חז"ל (תמורה טו). שאחרי פטירתו של משה בימי אבלו נשתכחו מיהושע שלש מאות הלכות, ולזה התכוין כלב אשר יכה את קרית ספר ולכדה, דהיינו מי שיגלה ההלכות שנשתכחו, עד שבא עתניאל בן קנז והחזירן בפלפולו.

וכתב בספה"ק אמרי פנחס (נביאים אות קפ"ב) בשם הרה"ק רבי דוב בער ממעזריטש זי"ע, דהנה מבואר במדרש בראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (א-א), שעם התורה שנקראת ראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ (ב"ר א-א), נמצא שכל מקום שבעולם יש לו חיות ושפע מאיזה חלק או הלכה שבתורה הק'. והנה כאשר הלכו בני ישראל לכבוש את ארץ ישראל, עסקו תמיד באותה ההלכה השייכת לאותו מקום שרצו לכבוש, ועל ידי זה כבשוהו. ולכן מצינו כשנלחמו על העי כתיב (יהושע ח-ט) וילך יהושע בלילה ההוא בתוך העמק. ואיתא בגמרא (עירובין סג:) אמר רבי יוחנן מלמד שלן בעומקה של הלכה. והכוונה הוא שעסק באותה ההלכה ששייכת לעי ועל ידי זה כבשוהו. ומעתה עולה הפשט של המקראות ודרש חז"ל בקנה אחד, כי באמת הגיעו בני ישראל לקרית ספר ורצו

*

ובזה יתבאר דברי התנא במשנתנו, כל המקבל עליו עול תורה מעבירין ממנו עול מלכות ועול דרך ארץ, כי בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו, ואם יש לו החלטה מוחלטת לקבל על עצמו עול תורה, המלאכים הנבראים ממחשבות טובות הללו הם באים ומסייעין לו, והם מעבירין

שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען וגו' (יג-ב). ברש"י שלח לך, לדעתך ע"כ. ויש לומר דאיתא בגמרא (עירובין נד.) אמר רבי אחא בר יעקב אלמלי לא נשתברו לוחות הראשונות, אין כל אומה ולשון שולטת בהן, שנאמר (שמות לב-טז) חרות על הלוחות, אל תקרי חרות אלא חירות [בשביל הלוחות היו בני ישראל בני חורין] ע"כ. ובמשך חכמה (פ' תשא) כתב בזה לבאר מה שנאמר (שם לד-כג) שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך וגו', ולא יחמוד איש את ארצך בעלותך לראות את פני ה'. ובפרשת משפטים כתוב (כג-יז) שלש פעמים בשנה וגו', ולא סיים ולא יחמוד איש את ארצך. אך שם היה קודם חטא העגל, והיו חירות מהאומות, על כן לא היו צריכין לירא פן יקח אחר את ארצם. אבל כאן שנשתברו הלוחות ויכולים האומות לנצחם ולשלוט בהן, לכן הוצרך ה' להבטיח שעל ידי מצות ראייה ברגל לא יזוקו, ולא יחמוד איש את ארצך ע"כ.

והנה שבירת הלוחות עשה משה מדעתו, מאי דריש, אמר ומה פסח שהוא אחד מתרי"ג מצות אמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו (שמות יב-מב), התורה כולה כאן וישראל מומרים על אחת כמה וכמה (שבת פז.). ומעתה לולא שבירת הלוחות לא היו נצרכים למרגלים, ואין לירא מהשבעה עממין, כי היו להם חירות מכל אומה ולשון. אך 'לדעתך' ששברת את הלוחות, ואין כאן עוד חירות מהאומות, על כן שלח לך אנשים ויתורו את ארץ כנען.

*

לכובשה, אבל לא יכלו לכובשה מחמת שהשורש והחיות של קרית ספר היה שייך לאותן ההלכות שנשתכחו בימי אבלו של משה, וזהו שאמר כלב, אשר יכה את קרית ספר, כלומר קרית ספר היא עיר שצריך לכובשה על ידי ספר ולימוד. עד שבא עתניאל בן קנו וילכדה, על ידי שהחזיר בפפולו את ההלכות שנשתכחו, ועל ידי שעסק באותה ההלכה השייכת לקרית ספר כבשה גם בפועל ממש ודפח"ח.

והנה אמרו (סוטה יז.) איש ואשה שזכו שכינה שרויה ביניהם, וברש"י שהרי חלק את שמו ושיכנו ביניהם, יו"ד באיש וה"א באשה ע"ש. ואם כן ביהושע שנתחבר לשמו אות משם אשה, הרי יש בתוכו הן האות יו"ד משמו של הקב"ה, והן האות ה' של אשה שקיבל כעת בשמו. ועל כן שפיר התפלל עליו י"ה-ה יושיעך מעצת מרגלים, במה שיש לך כעת גם שורש חיים מאשה, בזה תנצל מעצת המרגלים.

*

והנה ישראל כאשר שמעו הקישויים של כניסת הארץ, אמרו איש אל אחיו, נתנה ראש ונשובה מצרימה (יד-ד). וברש"י נתנה ראש, נשים עלינו מלך. ורבותינו פירשו לשון עבודה זרה ע"כ. ויש להבין למה צריכין מלך לירד למצרים, וכי בלא ראש אין יכולין לחזור. וגם מה ענין עבודה זרה להחזרתן למצרים. ונראה כי באמת מצרים היתה אז ריק מיושביה, שהרי כל אנשי חיל נטבעו בים סוף, ולא נשארו רק הטף והנשים והזקנים, ונשארו כל בתיהם וכליהם בלי בעליה, והרי אין לך מעולה בכל הארצות כמצרים שנאמר (בראשית יג-ג) כגן ה' בארץ מצרים (רש"י יג-ב). ואם כן יכולים לחדש שם מלוכה חדשה של עם ישראל, ונתנה ראש ונשובה מצרימה, לשום עלינו מלך להנהיג אותנו במצרים. אמנם כיון שבמדבר על פי ה' יסעו ועל פי ה' יחנו, וכל ימי אשר ישכון הענן על המשכן יחנו (במדבר ט-יח). אם כן לבחור לעצמו סדר החיים לשוב למצרים, היא כנגד הוראת הענן, הרי זה בחינת עבודה זרה, פריקת עול מלכות שמים, ובנתינת ראש ומלך לשוב מצרימה, יש שמץ חטא של עבודה זרה, ותמים תהיה עם ה' אלקיך.

אם לא שיבר משה הלוחות הראשונות, לא היה שכחת התורה, ובקל היו יכולים לכבוש כל מקום על ידי עסק ההלכה שמכוונת נגד אותה מקום. אבל בשבירת הלוחות הראשונות ירדה שכחת התורה, ויש קישויים בכבישת הארץ, וצריכין למרגלים לרגל הארץ באיזה דרך קל יותר לכובשה, ולכן שלח לך, לדעתך, ששברת את הלוחות, ונתגלגל מזה שכחת התורה, על כן צריכין לשלוח אנשים לרגל הארץ.

*

ואמר הכתוב ויקרא משה להושע בן נון יהושע (יג-טז). וברש"י התפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים (סוטה לד:). ע"כ. ויש להבין למה בחר שם י"ה דייקא. ונראה דאיתא במדרש (ב"ר מז-א) אמר רבי שמעון בן יוחאי יו"ד שנטל הקב"ה משרי היה טס ופורח לפני כסאו של הקב"ה, אמר לפניו, רבש"ע בשביל שאני קטנה שבאותיות הוצאתני משרה הצדקת. אמר לו הקב"ה לשעבר היית משמה של נקבה ובסופן של אותיות, עכשיו אני נותנך בשמו של זכר ובראשן של אותיות, שנאמר ויקרא משה להושע בן נון יהושע ע"כ. (וכן הוא בגמרא סנהדרין קז.).

ויש לומר בטעם הדבר שניטל אות יו"ד משם אשה וניתנה ליהושע קודם שנכנס לארץ עם המרגלים, דמצינו בבנות צלפחד שחיבבו את הארץ, ונכנסו ובאו לפני משה וביקשו נחלה. וברש"י (במדבר כז-א) דלכן נאמר למשפחות

הגליון הזה נתנדב על ידי

מוה"ר ר' יואל משה בינער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בהכנס בני לעול התורה והמצוות

מוה"ר ר' יוסף פישער הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בנישואי בתו למול מ"ב

מוה"ר ר' שרגא צבי פישמאן הי"ו
לרגל השמחה השרויה במעונו
בנישואי בתו למול מ"ב